

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 33.

Lördagen den 19 Augusti

1871.

Skolfrågan.

Det är en gammal sägen, att när man vill bringa en länge och ifrigt agiterad fråga till hvila, behöfver man endast sätta till en komité som tar henne om händer. Det är få ämnen med hvilka tidningspressen af alla färger och format så mycket sysselsatt sig som läroverksorganisationen, och vid hvarje riksdag väcktes derom massor af motioner; men sedan kamrarna förlidet år förenade sig om en underdånig skrifvelse, och regeringen förliden sommar nedsatte en komité af sakkunnige män för att taga ärendet i öfvervägande, har saken sjunkit i en så komplett glömska, att troligen ingen utom personalen i ecklesiastikdepartementet och komiténs egna ledamöter kommit ihog att den står på dagordningen, om icke hr *P. A. Siljeström* i Augustinumret af »Framtiden» lemnat en läsvärd uppsats *Om läroverksreformen i Sverige*, hvari han å nyo upptagit några af frågans hufvudpunkter till diskussion. Det hade i mångas tanke varit önskvärdt att de nre erfarne skolman hade erhållit ett rum inom komitén, men då så icke skett, har han gjort väl i att säga sin mening på det sätt som stått honom tili buds, och hvarje vän af den offentliga undervisningen måste förför hålla honom räkning.

Hr *Siljeström* anmärker, i den historiska öfversigt han gifvit af läroverkssakens behandling i vårt fädernesland under de sista femtio åren, att fastän 1820 års skolordning

var ämnad att utgöra slutstenen i det reformarbete som begyntes snart sagdt med århundradets början, så kan det icke utan skäl sägas att frågan, efter ett halft sekels strider och ej utan många vunna ganska viktiga förbättringar, ännu i *hufvudsaken* väntar på sin lösning. De många och stora framstegen äro onekliga: lärareståndet har, lösgjordt från sammanhanget med kyrkan och beredvilligt försedt med hvad som erfordrades för dess anständiga utkomst, blifvit betydligt lyftadt i social ställning, behofvet af bygnader och materiel har blifvit af statsmakter och kommuner på ett efter våra förhållanden ganska storartadt sätt tillgodosedt, uppmärksamheten fästad på ungdomens fysiska utveckling, disciplinen på en gång skärpt och förmildrad, kretsen af undervisningsämnena utvidgad efter den nya kulturens behof, och framför allt sjelfva undervisningen, icke mindre genom förbättrade lärometoder och lärarnes större personliga skicklighet än genom förbättrade läroböcker, uppdrifven till en ganska betydande höjd. Och med allt detta är ropet på reform knappast mindre högljudt än det var för femtio år sedan. Liksom straxt efter utfärdandet af 1820 års skolordning en agitation började både inom litteraturen och riksdagen, hvilken hade till följd nedsättandet af den så kallade *stora uppfostringskomitén*, som 1828 afgaf

sitt stora, principiellt uttömmande betänkaande, hvilket åter föranledde stiftandet af Nya elementarskolan, inrättningen af nya studentexamen och betydliga modifikationer i både lärdoms- och apologist skolans verksamhet; lika så är den dag som nu är, efter 1849 års stora sammanslagning, å ena sidan af lärdoms- och apologist skolan, å andra sidan af elementarskolan och gymnasium, införandet af ämnesläsning för lärarne, valfriheten i afseende på de gamla språken o. s. v., efter 1856 års nya men redan tre år derefter i några fall modifierade skolstadga, efter införandet af mogenhetspröfningen vid sjelfva läroverken, medgifvandet af valfrihet för grekiskan särskildt, och slutligen indragningen af skolans nedersta klass, för att icke tala om mängden af supplerande och förklarande cirkulär, som utgått från ecklesiastikdepartementet, det allmänna tänkesättet lifligt upprördt med afseende på elementarundervisningens angelägenheter, och det är icke troligt att denna oro vidare skall häfvas genom ett eller annat litet palliativ. Vi tro nästan att hr Siljeström har rätt i sitt förmenande att principfrågan efter alla dessa stora reformer ännu är orörd, och att skolan icke får lugn förr än statsmakterna blifvit fullkomligt ense med den upplysta opinionen i landet, icke om sådana detaljer som undervisningsämnenas ordningsföljd, kurser och pensa, utan om sjelfva skolans grundtanke, hennes *raison d'être* såsom en anstalt för meddelandet af medborgerlig bildning eller för embetsmannaskicklighet — med ett ord, om hennes politiska betydelse.

I ord som icke kunna missförstås uttalade också riksdagen i sin underdåniga skrifvelse af den 13 Maj 1870 att det är frågan om ingen ting mindre. Det heter i denna icke mycket vidlyftiga men desto mera innehållsdigra urkund, som hufvudsakligen är bygd på ett utlåtande af Första kammarens tillfälliga utskott, att »de efter år 1856 timade förändringar och omkastningar i undervisningsplanen bidragit att rubba tron på riktigheten af de grundsatser på hvilka skollagen stöder sig, eller åtminstone på dessas fulla ändamålsenlighet för vårt folk och våra förhållanden. Det anmärkes såsom en gängse föreställning att språkundervisningen i de lägre klasserna fått ett obehörigt och för bar-

nens krafter allt för ansträngande utrymme, samt att mängden af ämnen och deras delning mellan särskilda lärare ytterligare ökat denna i sig sjelf betänkliga och för ungdomens helse äfventyrliga öfveranstängning. Det erinras om de klagomål som förspörjas deröfver att lärokurserna icke äro så anordnade att någon avslutad undervisning erhålles förr än efter fullständigt genomgående af skolans samtliga klasser, samt att det dubla sammanförandet inom samma läroverk så väl af skola och gymnasium som af de båda bildningslinierna, den klassiska och den reala, vållat svårigheter att upprätthålla ordningen och verkat menligt för undervisningen, särdeles på den reala afdelningen, och det säges att »sistuämnda förhållande torde hafva gifvit upphof till den tanken, som synes allmer hafva vunnit insteg, att det vore önskligt att skolan kunde så ordnas, att undervisningen i de nedre klasserna blefve i möjligaste måtto gemensam för alla, men deremot i de öfre — motsvarande de gamla gymnasierna — kunde fullständigt särskiljas ända derhän, att om möjligt dessa klasser fränskildes den öfriga skolan och upptoges i fristående, sjelfständiga läroverk, afsedda särskildt för bibringande af den klassiska bildningen, och särskildt för undervisning å den reala linien». Huru vida alla de nu anförda klagomålen och betänkligheterna också äro grundade, anser sig riksdagen icke kunna sjelf afgöra, men deras ständiga återkommande har förefallit riksdagen vara af den betydelse, att äfven från dess sida någon ting borde göras för deras afhjelpande, eller, i fall de efter närmare pröfning skulle visa sig mindre befogade, för allmänhetens upplysande derom, att de fel som man nu anmärker i sjelfva verket icke förefinnas, utan att anmärkningarna hafva sin grund i missuppfattning af förhållandena. Den »undersökning af män, förtrogne med ämnets alla sidor, verkställd i syfte att vinna klarhet i dessa frågor, och omfattande tillika en pröfning af vårt skolväsende», som riksdagen ansett vara af behofvet påkallad, har således det alternativa ändamålet, antingen att öfvertyga folket om det närvarande skolväsendets ändamålsenlighet och obehörigheten af alla de klagomål som i motsatt syfte blifvit anförda, eller också att i grund ådagalägga dess fel och lyten

samt uppgöra plan för en sådan inrättning af läroverken, att de må kunna komma i åtnjutande af det fullständiga förtröende, hvilket är ett väsentligt vilkor för deras lyckosamma arbete och jemna, ostörda utveckling.

Det anmärktes redan under debatten om denna skrifvelse, särdeles i Första kammaren, att då komiténs sammansättning ensamt berodde af regeringen, skulle också dess svar på de af riksdagen uppställda frågorna komma att utfalla helt och hållet efter åsigtterna inom ecklesiastikdepartementet, och då till ordförande och ledamöter sedermera befunnos vara nämnda hufvudsakligen sådana personer, hvilka ansågos omfattade de grundsatser på hvilka 1856 års skolstadga hvilat, har man också trots sig vara förvissad derom att granskningen af skolans närvarande tillstånd skall utfalla till dess fördel, och att inga allt för genomgripande förändringar skola blifva af komiterade föreslagna, åtminstone inga af den art som skulle kunna förändra hennes politiska ställning.

Deremot anse vi icke otroligt att komitén, som inom sig räknar mycken pedagogisk erfarenhet vid sidan af den allmänna bildning som uppmärksamt följt skolväsendets utveckling i andra länder, skall föreslå åtskilliga utvägar att uppbringa det närvarande systemet, hvars väsentliga grunder den anses komma att erkänna, till den högsta möjliga fulländning. Om man ser saken ensamt ur skolans synpunkt, kan ingen ting förefalla naturligare än att undervisningen måste vinna på ett särskiljande af de båda bildningslinierna, och då flere af komiténs ledamöter förut såsom riksdagsmän uttalat sig i denna syftning, är det ganska sannolikt att deras åsigt kommer att slutligen göra sig gällande i dess betänkande. Efter allt hvad man sett af svårigheterna att anordna undervisningsplaner för de båda linierna, och den rubbning i båda afdelningarnes verksamhet som varit en nödvändig följd af den tvungna gemensamheten, förekommer det så naturligt att gifva hvar och en sitt och sålunda i det hela återföra det tillstånd som egde rum före 1849, då lärdoms- och apologistkolorna ännu voro åtskilda.

Men ett åtskiljande ända ned ifrån, som för undervisningens ändamålsenliga ord-

nande orekkligen vore det bekvämligaste, står i bestämd strid med riksdagens tydligt uttryckta tanke, och, så vidt vi nu kunna döma, äfven emot den allmänna meningens i landet. Man har en gång fäst sig vid den föreställningen att de klassiska studierna måste än vidare träda till baka och att den gemensamhet som är önskvärd på skolans lägsta stadier blott kan vinnas genom undervisningens inskränkande till det som är för båda bildningslinierna gemensamt, eller till de s. k. medborgerliga ämnena. De som gå längst i medgifter vilja tillåta att ett eller annat främmande språk upptages såsom undervisningsämne i den samfälda skolan, men de mest radikala fordra att allt annat än det fosterländska och de s. k. realerna skall utrymmas och förläggas till de högre afdelningarne. Männen af facket skola dock sätta ett ihärdigt motstånd mot hvarje försök att ytterligare framflytta latinläsningens början och kanske göra till vilkor för sitt bifall till bildningsliniernas åtskiljande, att det färre antal läroverk som blir upplåtet åt den klassiska linien ordnas i sträng öfverensstämmelse med de tyska mönstren.

På den pedagogiska tvisten om latinets och grekiskans oumbärlighet såsom uppfostringmedel skola vi här icke inlåta oss: den saken har varit så mycket diskuterad att hvar och en torde hafva i det väsentligaste stadgat sin öfvertygelse, och vår egen, hvilken vi för ingen del vilja truga på någon annan, har länge varit den, att för en gentlemans uppfostran, der man icke behöfver spara på tid eller penningar, är den gamla vägen genom latinska grammatikan lika god som någon annan och kanske till och med bättre, förutsatt att hela den moderna bildningen kommer af sig sjelf, såsom bland Englands högre klasser, genom umgänge, resor och familjetraditioner, utan att skolan dermed behöfver särskildt befatta sig, men att för den som skall taga hela sin uppfostran ur skolan, blir den ensidigt klassiska bildningen en allt för mager kost. Vi hafva icke heller lyckats öfvertyga oss att latin och grekiska nödvändigt måste föregå alla andra språkstudier, och att icke en god undervisning i ett eller annat lefvande språk är en lika god grundläggning för latinstudier som den motsatta vägen. Tills

vidare, och intill dess vi se bättre bevis anförda, ställa vi oss derföre på deras sida som anse att studiet af de gamla språken utan skada för grundligheten, om också med någon inskränkning i omfånget, kan uppskjutas till den ålder som ungefär motsvarar nuvarande fjerde klassen af elementarläroverket.

Äfven vi hafva under den senare tiden mycket fäst oss vid den åsigten att linierna borde skiljas för de högre klasserna, motsvarande de tre eller fyra skolåren för den klassiska och möjligen något kortare för den reala, men det fins stora betänkligheter vid att i ett land med så gles befolkning och så stora afstånd som vårt genom en sådan separation beröfva inbyggarna på stora landsträckor den förmån de hittills åtnjutit att för sina barn kunna välja hvilken linie de behagat, och att i händelse de skulle hafva misstagit sig på deras anlag, eller andra omständigheter gjorde det önskligt, kunna utan allt för stora svårigheter öfverflytta dem från den ena linien till den andra. Hr Siljeströms ofvannämnda afhandling är en enda ljun-gande protest mot hvarje tanke på en sådan sönderdelning, hvori han ser fröet till ett kastväsen, som icke kan vara gagneligt för utvecklingen af vårt samhällslif. »Det är möjligt», säger han, ehuru för ingen del bevisadt, »att de klassiska studierna skulle komma att bedrifvas bättre i latinskolan, de moderna deremot bättre i realskolan, än i en gemensam skola med de båda bildningslinierna, men det torde tillåtas att sätta i fråga, huru vida det kan vara klokt att köpa en kanske, när allt kommer omkring, tvifvelaktig eller icke särdeles betydande pedagogisk vinst med en stor medborgerlig förlust, eller om ej snarare det kan vara skäl att pedagogen, då så behöfves, får maka åt sig något för medborgaren».

Vi förmoda att detta resonnement skall i en viss grad vinna berättigande äfven af dem som icke äro beredde att följa hr Siljeström vidare i hans organisationsplan, hvilken går ut derpå att realskolans kurs skulle vara för alla gemensam, att den inskränkes till hvad som bäst passar för det praktiska lifvets behof, så att den kunde vara genomgången vid 15 eller 16 års ålder, och att först då den klassiska undervisningen skulle vidtaga i de speci-

ella latinklasserna, för dem som önskade deri vinna grundläggning till blifvande universitetsstudier. De fördelar han väntar sig af denna anordning äro att elementar-bildningen blefve bygd på en fullt tids-enlig grund, att den grundläggande undervisningen kunde göras gemensam för alla, att långt flere lärjungar än nu skulle förvärfva sig någon kunskap i de klassiska språken, och att man derigenom skulle få se grundligare och allvarsammare klassiska studier vid universiteten.

Det sista är, så paradoxiskt det kan tyckas, visserligen icke omöjligt. En kort kurs i latinet har, både genom den tanke-redande egenskapen af sjelfva språkbyggnaden, den intressanta inblick den skänker i forntidens allmänna åskådningssätt, och den stora praktiska nyttan af att ega ett litet ordförråd i detta språk, som sedan på många sätt kommer till gagn, så mycket som talar för sig, att många ynglingar, hvilka nu afskräckas af den långa och mödosamma banan som föreligger dem, troligen gerna skulle taga ett par års klassisk undervisning som ett vackert och angenämt *hors d'oeuvre*. Man ser ju i väl-mående familjer nu mera icke så få flickor, hvilka just af dessa skäl förvärfva sig en liten bekantskap med klassiciteten, utan alla anspråk att tränga sig fram på den lärda banan. Det är icke heller osannolikt, att om den medborgerliga delen af bildningen vore någorlunda undangjord förut, skulle den unge studenten lättare än nu hafva råd att egna ett eller annat år åt högre språkstudier, äfven om de icke strängt hörde till hans framtida lefnadsbana. Men nu vet man hvilken större uppfostringskraft de fria studierna hafva framför de tvungna, och huru illa det särskildt är bevändt med den klassicitet som ingår i våra examensstudier. Hvad den blifvande presten, läkaren och juristen deraf inhemtar *ex officio* är i allmänhet allt för ringa att grundlägga någon verklig antik bildning; oss synes detta förhållande ganska beklagligt, och detta så mycket mer, ju mera vi äro öfvertygade att det icke blir bättre med ökade examensfordringar.

Vi tro oss veta att det inom den nuvarande skolkomitén fins en önskan, att på en annan väg införa en sådan hastigare, men icke derföre värdelös bekantskap med latinet, genom att efter tyskt mönster, och såsom

pris för den tidigare undervisningens gemensamhet, göra undervisningen deri, ehuru i mindre omfång, obligatorisk äfven i realskolan. Ur pedagogisk synpunkt har detta utan tvifvel sina fördelar, men det kommer an på, om ej äfven dessa skulle kunna lika väl uppås genom någon annan undervisning, och med större nytta för det praktiska lifvet. Ett förslag derom skulle säkert icke blifva populärt, och efter 1870 års skrivelse är det så godt som säkert att det aldrig skulle vinna riksdagens bifall.

Att *öfveranstängningens* tillvaro kommer att af komitén erkännas taga vi alldeles för gifvet. Det är ett oomtvistadt faktum, att barnen i och för skolan syssetsättas nära halfva delen af dygnet, och att denna hushållning med kropps- och själskrafter är förvänd, läreren genast falla i ögonen, äfven om genom läkarebesigtningar och inspektioner skulle ådagaläggas att flertalet ännu kan gå på fötterna och till och med måhända deltaga i de föreskrifna gymnastiköfningarne. Det erkännes allmänt att äfven de allra bäst begåfvade ynglingarne äro upptagna af skolssysslor minst 9½ å 10 timmar af de tjugofyra, och om äfven deras fysik kan bära denna onaturliga ansträngning, är den bestämdt mördande för sinne och karakter. När får fantasien, tanken och viljan under ett sådant trälomslif tid att syssetsätta sig på egen hand, eller tror man sig göra den blifvande medborgaren en tjänst med att taga alla hans andliga energier i beslag, på det de icke måtte förlöpa sig på irrvägar, för att återlemnas till hans eget bruk först efter aflagd examen? Det är fara värdt att dessa dyrbara verktyg, när de en gång frigifvas, befinnas så rostade att de äro föga användbara.

Det bästa man läreren här i världen är emellertid hvad man lär sig sjelf, och det är därför en hufvudfråga att i skolorundervisningen bereda utrymme för lärjungens sjelfverksamhet. En inskränkning måste för detta ändamål göras i läroämnenas antal, och det läreren också, efter hvad vi tro oss veta, inom komitén åsyftas, att den klassiska skolans realstudier skola inskränkas till en populär öfersigt af naturläran. Sannolikt har man för afsigt att föreslå motsvarande lättnader äfven på realsidan, hvilket synes lämpligast kunna ske genom någon inskränkning i språkstudier, an-

tingen genom att helt och hållet borttaga något af de lefvande språken eller, kanske ännu lämpligare, genom att nedsätta anspråken på skrifprofvens litterära fulländning och åtnöja sig med att de grammatiska reglerna blifvit väl inöfvade. Det har i allmänhet varit mycken klagan öfver den svåra, anspråksfulla och högtflygande beskaffenheten af de skriftliga uppgifter som för maturitetsexamen årligen utgifvas från ecklesiastikdepartementet, och vi tro att denna klagan, åtminstone hvad de humanistiska ämnena angår, icke saknat allt skäl. Det fins i hela vårt undervisningsväsende, från det lägsta till det högsta, alldeles för mycket af hvad Geijer kallade *de idéella pretentionerna*, och slagorden vetenskaplighet, intellektuel mögnad, andlig sjelfverksamhet, utom allt annat ståtligt ordkram som vi med god smak importerat från tyskarne, visa allt för ofta endast hvad man vill synas vara, men icke hvad man är. Efter vårt ringa begrepp var det ingen förbättring, när den studerande ungdomen i Upsala för några år sedan hittade på att från samma håll införa den ståtliga titeln *filosofie doktor* i stället för det gamla anspråkslösa »magister», hvilket med den växande vetenskapligheten läreren hafva befunnits alldeles för simpelt. Detta symptom af rangsjuka från den bildade ungdomens sida har varit desto mer öfverraskande, som man i hela samhällslifvet för öfrigt tenderar att bortkasta alla rangskilnader efter Englands och Frankrikes förnuftigare exempel. I officielt tal sätter nu mera ett enkelt *herr* framför erkebiskopens namn, liksom framför statsrådets och generalens; hvarför skola då de unga män som företrädesvis vilja anses representera bildning och upplysning, äflas att ständigt bära den lilla litterära distinktionsbrickan i knapphållet?

Vi hafva länge hyst våra tvifvel om ändamålsenligheten af den s. k. filosofiska graden och undrat, om den icke till fördel för de akademiska studierna skulle kunna ersättas med en eller två anspråkslösare, men därför icke mindre grundliga embetsexamina för dem som söka inträde vid läroverken. Som denna fråga emellertid icke hörer till vårt närvarande ämne, skola vi för tillfället lemna den å sido, endast uttryckande vårt anspråkslösa tvifvel på visheten af det nådiga förfogandet af

den 16 April 1870, som för den fria vetenskapliga forskningen bestämmer *sju* tvångsämnen och minst *fem* i den förberedande examen, hvilken är det *fria* studiets oundgängliga port.

Vi höra icke till antalet af de lycklige som i undervisningsfrågan hafva ett eget fullfärdigt och allena saliggörande system, genom hvars antagande de tro att alla svårigheter skola på en gång undanrödjas, men vi tillåta oss att här framkasta en tanke, som vi länge hyst, och som vi tro delas af några få personer åtminstone, för hvilkas omdöme vi hysa största aktning. Hvilketdera är skolans ändamål, antingen att påtvinga alla sina lärjungar ett enahanda mått af enformig bildning eller att för alla öppna tillgång till de särskilda insigter som en hvar för sig behöfver och har förmåga att tillegna sig? Redan för fyratio år sedan yttrade Agardh, till den stora skolkomiténs protokoll, om den då bestående skolan ett tadel öfver dess antagande, »att kulturens *alla* delar skola i *hvarje* särskildt *individium* representeras så, att hvar och en lärjunge skall lära *allt*, emedan allt är *lika* nödvändigt.» Vid hvarje riksdag klagas öfver de stora tillgångar elementarläroverket, som endast kommer ett ringa antal till godo, uppslukar i förhållande till folkskolan, som är afsedd för alla. Elementarskolan kostar nu, om man dit räknar de tekniska skolorna, hvilka i sjelfva verket icke äro annat än reala elementarskolor, och såsom sig hör upptager de medel kommunerna sjelfva tillskjutit dels till läroverksbyggnader dels till särskilda lärarelöner, ungefär två millioner rdr, medan universiteten och de högre tillämpningsskolorna kosta inemot hälften och folkundervisningen något mer än dubbelt. Elementarläroverket intager således äfven i afseende på anslagsbeloppen en medelställning mellan den högsta undervisningen och den lägsta. Men frågan är, om icke större parti ännu kunde dragas af dessa två millioner och den dyrbara materiel som i synnerhet på senare tider blifvit åt elementarläroverket förvärfvad: med ett ord, om denna statsinstitution icke skulle kunna utsträcka odlingens välgörningar utom kretsen af de 14,000 utvalde som nu årligen äro statens pensionärer. Vi tro att detta vore möjligt, att de fullständiga elementarläroverken

skulle kunna, efter Gustaf Adolfs stora tanke, verka såsom ett slags provinsuniversitet, om skolan släppte anspråket att uppfostra och inskränkte sig till att undervisa. Den som nu anförtror sig åt skolan tar hon så att säga med hull och hår, sätter sin vilja och tanke i stället för hans vilja och tanke, och släpper honom icke förr än hon, *tant bien que mal*, trattat i honom hela det lagreglementerade kunskapsförrådet, för hvilken förrättning staten i de högre klasserna betalar ända till 1000 rdr pr hufvud. Hvarföre skulle icke skolan kunna stå öppen äfven för andra än sina ordinarie eller officiella elever, som af henne mottager hela sin bildning och genom henne försöka uppklätra i ståndspersonsklassen? Hvarför skulle icke den unge handverkarlärlingen, handelsbetjenten, sonen af arbetaren, som icke har råd att »gå läsvägen» och bli »allmänt bildad», men ändå både behöfver och kan göra sig vissa kunskaper till godo, få inhemta den lott af vetande som för hans blifvande ställning kunde blifva så välsignelserik? Derigenom skulle skolan upphöra att vara en specielt herrskapsbildande anstalt och för hela den stora befolkningen få ett helt annat intresse än nu, från en kastangelägenhet så att säga blifva en nationalangelägenhet. Vi känna med oss att denna tanke skall synas mången, äfven af dem som anse sig mycket liberala, såsom en ohejdad rabulism, men vi kunna icke hjälpa det, och det kan för öfrigt icke falla oss in att tänka på att en sådan anordning skulle införas på en gång eller för hela riket. Vi äro här i landet, med dess ofantliga utsträckning och vidt skiljda ortförhållanden, så utomordentligt angelägna att allt skall stöpas i samma form. När Nya elementarskolan inrättades 1828, skedde det för att nya lärometoder skulle kunna försökas, men utom den fria flyttningen, hvilken der ännu kvarstår såsom ett slags petrifikat från pedagogiskt dristigare tider, och som i sin närvarande form medför åtskilliga ganska känbara olägenheter, liknar denna reformatoriska skola i officielt regelvtång på ett hår alla de öfriga elementarläroverken. Det vore kanske icke allt för mycket begärdt att valfrihetens grundsats tillämpades vid ett enda läroverk i hela landet. Det är klart att dertill behöfdes stora förändringar i

organisationen, rymligare lokaler och större lärarekrafter, men vi tvifla på att ens det sparsamma landtmannapartiet skulle undandra sig att bevilja de anslag som för detta ändamål kunde erfordras, då frukterna deraf skulle komma hela den stora allmänheten till godo.

En hufvudsak vid all skolreform är att förkorta skoltiden, så att icke till myndiga år komna män, hvilka efter naturens ordning för länge sedan borde hafva träd under det medborgerliga arbetets ok, vidare här få sitta på bänken och »mogna» under lexläsning vid småbarnens sida. Det har mer än en gång blifvit framställda an-

märkningar mot det onaturliga deri, att dessa herrar hållas under samma disciplinära lagar som smågossarne, att de t. ex. straffas om de röka en cigarr eller inträda på en restauration, under det deras sedliga vandel icke af några skolmyndigheter låter sig kontrolleras. Om föräldrar och anhörige ville återbördna det uppfostringsåliggande som de nu allt för likgiltigt kastat på skolan, så skulle de nödiga reformerna i hennes inrättning blifva lättare att genomföra och hennes välgörande inflytelse på lärjungarnes karaktersutveckling blifva snarare förökadt än förminskadt.

Litterära Tattare.

La Fin de la Bohème: Les influences littéraires dans les derniers événemens par E. Caro, de l'Institut de France. (I Revue des deux Mondes för den 15 Juli 1871.)

Vi hafva sällan, till och med i denna världsberömda tidskrift, funnit en uppsats om franska förhållanden som rör oss alla så nära. En genom karakterens och tankens upphöjdhet lika mycket som genom framställningens behag utmärkt skriftställare har företagit sig att steg för steg följa utvecklingen i hans fädernesland af den usla, smutsiga och förderfvade litteraturen och uppvisa dess inflytande på de senaste händelserna. Den rol som den urartade intelligensen, den förfelade bildningen, den på irrvägar råkade medelklassen, utöfvat på händelserna i Frankrikes hufvudstad under de sista förflutna fem månaderna är så vigtig att den förtjenar ett närmare betraktande. Det är icke blott från denna klass som upproret utgått: äfven de djupa lederna hafva denna gång varit i ett öfvervägande antal rekruterade från skolorna, vetenskapen, litteraturen och de sköna konsterna. »Man har», säger mr Caro, »upprättat en statistik öfver det tillskott som de bildade yrkena gifvit den parisiska kommunen. Medicinen och den fria undervisningen befinna sig der jemte målarekonsten, sida vid sida med de namnlösa yrkena som förekomma i mängd; men man måste bekänna att det herrskande elementet är litteratörerna: det sprider sig allt mer i skötet af kommunen och närmast omkring den. Tidningsväsendet, brochuren,

ja till och med romanen, trängas med hvarandra i den trupp af komedianter som i två månaders tid gifvit sina afskyvärda representationer i stadshuset.» Det är, säger författaren vidare, det litterära tattersällskapet — *la Bohème littéraire* — som lik en öfversvämning brutit in i regeringen och gjort henne till sin afbild.

Det litterära fribytarelifvet, sådant det blifvit tecknad af *Henri Murger* för tjugoett år sedan och från den tiden fått så att säga en officiel tillvaro, har emellertid existerat sedan mycket längre till baka. Frankrikes hufvudstad har säkert icke utan orättvisa blifvit citerad såsom ett nytt Babylon, då den i sedeförderf och elände nog har sina likar i alla världens stora städer; men det är ett drag som sorgligt utmärker Frankrike framför de flesta andra folk, och som kanske i grund och botten varit en af hufvudorsakerna till deras sociala lidanden, nemligen den stora fördragsamheten med ungdomens regellöshet, och den lätthet hvarmed den unge mannen efter vederbörligt aflagd examen på en gång bortkastar den vårdslösa studentkostumen och den sista älskarinnan, för att med ens blifva en reglerad man och efter familjerådets beslut med sina dygder lyckliggöra något oerfaret barn, hvars lefnadslycka af egna anförvandter sålunda anses tillräckligt betryggad. I Frankrike, såsom öfver allt annorstädes, finnas utan tvifvel lyckliga äktenskap och ett rent familjelif, hvarur utgå sedliga krafter som arbeta på samhällets omdaning, men

den gamla fördomen, mot hvilken den bättre litteraturen oupphörligt protesterar, att ungdomen måste hafva sin tid att *rusta ut*, för att sedermera blifva så mycket bättre reglerad, lefver ännu allt jemt med en förvånande seghet, och så länge icke massan af folket ställer sitt sedliga ideal betydligt högre, är icke att förese någon ända på dess politiska lidanden.

Högqvarteret för det litterära tattarelifvet är trakten omkring Luxembourg och de stora undervisningsanstalterna, med ett ord det beryktade *Quartier latin*; här bo de extemporerade studenthushållen, här samlas grupper af författare utan publik, målare utan beställningar, läkare och advokater utan praktik; här förbinda de sig med hvarandra till ett vandrande ridderskap, som i drömmar om en gyllene framtid söker en tillflykt undan det närvarandes ömklighet. De lefva på utkanten af det ordnade samhället, hvars arbetande medlemmar de genom kontrasten ledas att betrakta såsom sina fiender, *les philistins* och *les bourgeois*, den tröga prosans folk i jmförelse med dem sjelfva, poesiens och konstens utkorade. Det är sant att de utom stående icke se dem i samma skära ljus som de sjelfva, och äfven Henri Murger's hjeltar äro lika litet några idéernas och sanningens martyrer som hans hjeltinnor äro martyrer för sin dygd: deras högsta mål är att lefva utan att göra något, att roa sig utan att det kostar dem någon ansträngning. I början kastar ännu ungdomen och den naturliga glädtheten ett skimmer af behag öfver detta vagabondlif, men det flyktar snart för verklighetens prosa. »Vi finna häri», säger mr *Caro*, »det frivilliga eländet, först fördraget af feghet för mödan, sedermera utveckladt med konst och förkärlek till ett slags särskildt yrke, hvari skickligheten består i att drilla sig undan hyresvärden och skräddaren, hvari triumfen är att lefva så länge som möjligt på en kredit som man saknar: — ett sorgligt lif för öfrigt, sparsamt förgylt af några solglimtar, hvilka man knapt vågar njuta mellan två förfallna hyreskvartal, eller af några flyktiga kärleksäfventyr, hvilka flyga sin väg genom vindskupans fönster om aftonen af den dag då man icke fått någon middag. Hemligheten af denna tillvaro är den äfventyrliga jagten efter femfrancstycket.

Alla dessa utlevade *ungdomar*, hvilka man utgifver för platoniska älskare af konsten, äro endast nya upplagor af Gil Blas, som förirrat sig i litteraturen. Le Sage skulle icke hafva underlåtit att i några få drag tillintetgöra dessa personager med sin torra ironi; vår på en gång materialistiska och sentimental tid tillhör det att kasta ett sken af poesi öfver detta eländiga lif med dess oförbätterliga lätja».

Från »det lätta hjertat» är det ett kort steg till »det bittra hjertat». Den njutningslystne lättingen frågar sig förtrytsamt hvarför andra skola hafva det bättre än han, och han reser sig i utmanande trots mot alla dem som genom mödosamt förvärfvade företräden höjt sig till betydnet i litteraturen, i konsten och vetenskapen. Han förbinder sig med andra sina likar, och kamratskapet uppväxer till en makt, om icke i konsten att skapa, åtminstone i konsten att förstöra». Under första perioden af det litterära tattarelifvet såg man redan brodden af de dåliga lidelserna uppsticka, odugligheten, förvärrad af hoglöshet och förgiftad af vanvettig inbilskhet, hvässad af ett slags oupphörlig ironi mot allt som arbetar och höjer sig, slutligen den bestämda föresatsen att icke låta någon person eller sak gälla något utom sig sjelf och sitt kotteri, och en fasa för allt sundt förnuft, som blifvit drifven till den yttersta gränsen af vanvett. Flytta nu alla dessa det litterära tattarelifvets instinkter midt i det politiska lifvets feberhetta, i den brännande atmosfären af vilda lidelser och vildt hat som der tändes; lägg dertill den fixa idén att med alla medel klättra upp till makt och öfverflöd, hvilken i vissa sinnen väckes genom åsynen af framgångsfull ärelystnad och illa förvärfvad rikedom: — kasta alla dessa frön i ett gallsprängdt sinne, ett oroligt, bittert och hårdt hjerta, ett samvete som för längesedan qväft den sista förebräelsen, och man skall se hvilken sorglig och förgiftad skörd skall uppskjuta».

Det andra franska kejsardömet's materiella herrlighet nådde sin höjdpunkt i och med 1867 års allmänna utställning i Paris. Den stora massan bländades må hända af hvad man kallade Frankrikes lycka, men mer än en djupare blick hvilade med tyst förfäran på allt detta glitter, och vi hörde mer än en hemvändande landsman yttra

den öfvertygelsen att det icke kunde dröja länge innan all denna herrlighet toge en ända med förskräckelse. Med ett oerhördt öfvermod utbredde den nya aristokratien, som började att sticka sig upp under Julimonarkien och under Napoleon III lyckades att undantränga alla andra, penningens och de svindlande spekulationernas aristokrati, sitt öfverflöd och sin lyx inför det afundsjuka Europas ögon, och den kejsrerliga regeringen, som trodde att allt var väl bestäldt så länge förgyllningen skimrade på samhällets utsida, räckte villigt handen att drifva öfverdådet till det yttersta. Alla de stora revolutionerna i Frankrike hafva haft till föregångare en feberaktigt jagt efter nöjen, och en brinnande törst efter rikedom såsom medel att förvärfva dem, men aldrig hade denna osunda åtrå efter båda delarne varit synbarare än under våren och sommaren 1867. Hade en af den grekiska forntidens skaldar då lefvat, skulle han säkert hafva förutsagt det stolta kejsarväldets snara fall, ty den gudarne vilja förgöra reta de till öfvermod. Varningar kommo dock äfven från ett närmare håll, och anmärkningsvärdt är att dessa röster först utgingo från den föraktade klass af litteratur som vi ofvanföre betecknat. Den nemesi som hotade var afunden. En bok utkom vid denna tid hvori man läste profetian om 1871 års händelser: det var *Les Réfractaires* af den sedermera så sorgligt ryktbare *Jules Vallès*. Man ser deri såsom i en optisk kamera hela denna armé af uslingar som en dag genom mord och brand skulle förvärfva sig en ryslig namnkunnighet, anförda af »eländets kandidat», *le candidat de la misère*. Hvilken chef och hvilken armé! Hvar är det den rekruterar sina leder? Bland alla dem som lidit skeppsbrott i den franska hufvudstaden, hvilka icke lyckats att af civilisationen vinna erkännande åt sitt snille och sina öfverlägsna egenskaper, och som med kropp och själ gått till botten i denna samhällsgrund utan en enda ljusglimt. Grundtanken i boken är att endast för den rike finnes lyckan, att snille, energi och storhet måste gå under utan penningar. »Här ligger faran: eländet utan fana förer till eländet som har en fana, och af spridda själfspillingar, *réfractaires*, blir det småningom en armé af själfspillingar, hvilken i

sina leder räknar färre söner af folket än barn af bourgeoisien. Se huru de tränga sig på oss, bleka, stumma, affallna, slående till anfall på revoltens trumma med sina martyrs ben, och svängande på en lansspets såsom en fana den siste af deras själfmördares bloddränkta skjorta! Gud vet hvart deras galenskap skall leda!» Så talar förtroendemannen i den blifvande kommunen, och märkvärdigt nog tillägger han att det endast är eländet, icke friheten, som vinner på striden. Kanske var segren honom likgiltig och endast förstörelsen hade en betydelse.

Det regellösa litteratörväsendets stora period började med valen till lagstiftande församlingen 1869, genom hvilka Rochefort kallades till en plats på dess bänkar. Från detta ögonblick uppstodo de exalterade klubbarne och de tygellösa tidningarne, som äro det litterära proletarietets storhet och ära. Det var dessa vittra tattare som nu hade tagit det politiska samhället om händer, och deras vilda rop öfverröstade den redan genom folkets missaktning vanmäktiga styrelsens hotelser och den försoffade plutokratiens matta varningsrop. De mest framstående folkuppviglarne voro medlemmar af detta brödraskap, hvilkas politiska egenskaper voro förvärfvade i de s. k. litterära kaféerna. »I historien om dessa sista tilldragelser har man fäst at alldeles för litet afseende vid denna uppfostran i excentriskt prat, som förvärfvades under de långa aftontimmarne på klubben, der alla de mest anspråksfulla fåfångorna af det parisiska litteratörslöddret plögade församla sig». . . »Se, nu komma kunderna. Efter att hafva traskat hela dagen i smutsen, störta de sig ända till halsen i diskussionen, bränna sin sockerbit öfver kognacsglöggen och flamma med sina paradoxer för att visa att de, med sina trasiga skor och dåliga rockar, ändå äro lika goda som andra, och att de *hafva något här* — detta lilla ord af Chénier, som gjort så många tomma hjernor yra. Slagna i lifvets strid under dagen, blifva de här om qvällen segrare. Fåfångan finner sin räkning dervid: de vänja sig vid dessa små triumfer, detta öfverdådiga och ändlösa skräfvel, detta hjeltmodiga skryt. Af detta källarebord göra de sin talarestol; de tala här vid gassketnet om de böcker som de skola skriva vid

talgluset; qvällarne gå, dagarne gå: de hafva pratat trettio kapitel i stället för att skriva femton sidor». . . . »Man har allt för sent fäst uppmärksamhet vid dessa skaror af klubbtalare, som från hufvudstaden fraktat sin mer än lätta andliga packning till landsorterna, men öfver allt bländade de den okunniga hopen genom detta slags djerfva vältalighet som hemtar sin eld i rusdryckens floder. De skilde sig från arbetsklassens egna talare deri, att de senare saknade den första bildningens former men hade öfvertygelsens värma och ett visst, om också vilsekommet sedligt allvar, hvaremot klublitteratörernas vansinne var sjelfmedvetet och deras ursinnigaste fraser endast beräknade konstgrepp för att imponera och fånga popularitet». . . . »De berusade sig sjelfva af sina ord och af sitt lättfångna bifall. Till slut blefvo de liksom besatte, men i början af sin sorgliga bana hade de endast varit *artist*er i ursinne, såsom det allt jemt röjde sig i något onämnbart i röst och uttryck. Jakobiner voro de utan tvivel, men framför allt taskspelare och komedianter».

Samtidigt med den muntliga radikalismen florerade dess motstycken i pressen. De revolutionära tidningarne började med *La Marseillaise* samt slutade med *Mot d'Ordre* och *Cri du peuple*. För ledarne af dessa blad dugde ingen annan popularitet än den som lät sig vexlas i penningar; de skändligaste artiklarne hade intet annat ändamål än att bereda en stor afsättning, och det misslyckades sällan, ty ingen litteratur betalar sig så väl som smädelsen. Med de rika skördarne af blanka fracestycken blandade sig känslan af tillfredsstäld hämdlystnad. Hvilken vällust för den som länge lefvat såsom samhällets pariah, att på en gång beherrska opinionen, rikta massans sämsta instinkter, som de styra genom smicker, mot sina fiender, och gjuta brinnande olja i samhällssären! Härtill behöfves inga kunskaper, intet arbete, ingen besinning och — ingen heder: den revolutionära djerfheten gör allt detta öfverflödigt. »Lyckliga tid, då en tidningskrifvare, som med det allsmäktiga folkets nåde uppträdde i den representativa kandidaturen, endast fordrade fem minuters betänketid för att lösa den sociala frågan!» Hvar till behöfdes ära och redlighet, då

den revolutionära dygden var allt: dessa eländiga skrupler och fördomar passa småborgaren och filistén; den stora idéns presterskap är nog för folkets män; de behöfva ingen annan dygd än denna idé: hon renar allt hvad hon vidrör, adlar lögnen och helgar sjelfva skändligheten.

Att »murvelregimentet» under de båda sista åren af Napoleons regering fått så fritt florerat utan mycken inblandning från polisens sida, hör till en af de många gåtorna som vid första anblicken synas oförklarliga, men som nog efter hand blifva lösta. Kanske hade den litterära pöbeln genom de förut gjorda handtagen fått sådana försänkningar inom de högre sfererna, att den icke utan fara kunde trotsas; må häuda var också den högsta tanken redan allt för slapp att fästa sig vid sådana företeelser som icke genast omsatte sig i gatuplopp, eller trodde man sig tillräckligt stark att sätta en dam för floden när man behagade: allt nog, den giftiga pressen hade blifvit en samhällsmakt fastän de händer som ledde den voro lika oskickliga som orena. Det är förunderligt att personer så i grund obetydliga som Rochefort, Fonvielle, Groussat, Férrat, Régère m. fl., någonsin kunde blifva folkledare, och än besynerligare sedan de upphört att bära fattigdomens laster och börjat söla sig i rikedomens. Men för den samvetslösa litteraturens irrande ridderskap var det en samvets sak att icke vidare låta bringa sig till armod; dess medlemmar hade i korrektionsfängelserna en gång gifvit hvarandra handen på att aldrig mera vilja lida fattigdom: »det tillkom deras goda stad Paris att betala lyxen i deras vagnar, hästar, mätreser och middagar. Efter som detta slags litteratur behagade Paris, var det icke mer än billigt att detta samma Paris också fick betala för den. Det är en väl känd sak nu mera, att dessa litterära och politiska skändligheter, hvilka spridt fasa midt i vår civilisation, för många af dem som bedrefvo dem icke voro något annat än penningspekulationer».

Vår författare har också ett kapitel om *la Bohème féminine*, den kvinliga tattareligan, klubbtaleskor, tidningsredaktriser och slutligen mordbrännerskor, men vi skynda så mycket hastigare förbi denna del af hans berättelse, ju ohylligare den är i sig sjelf och ju mindre anledning det är till

den farhågan att vårt land någonsin skulle behöfva skåda deras motstycken. Om kvinnöemancipationen någonsin skall blifva något annat än en ohygglig karikatur, måste den tagas i rena händer, men här var det afskummet af det vekare könet som predikade omstörtningen och dref gräsligheterna till det yttersta. »Huru länge», skref en af dessa *journalistes communeuses*, »tror man sig kunna göra revolution utan kvinnorna? Det är åttatio år som man hållit på utan att man ännu lyckats. Den första revolutionen tillade dem visserligen hederstiteln medborgarinnor, men icke deras rättigheter; den lemnade dem uteslutna från friheten och jemlikheten. Afsvade af revolutionen återvände kvinnorna till katolicismen. Man har nu att välja mellan deras fiendskap och deras tillgifvenhet. Några starka och entusiastiska naturer förakta hindren och framhärda i sina öfvertygelser, men dessa naturer äro få». Utan tvifvel har det bland mängden af kvinnliga fångar som bortsläpades bakbundna, och under soldaternas kolfstötar, då de ej stupade för deras kulor eller spetsades på deras bajonetter, också funnits sådana naturer, hvilka af exaltation eller af hämdkänsla vid makars, söners och bröders fall sporrades till handlingar, som, för att begagna en frejdad afiden skriftställares ord, »endast kunna patologiskt förklaras». Men anstiftarinnorna, de som skrefvo i tidningarne eller vandrade såsom kommunens missionärer och predikade i teater- och konsertsalar, och kaféer och klubbtrur, de hade ej denna ursäkt: de hörde till afskummet af det litterära tattareföljet.

Författaren undersöker slutligen orsakerna till denna andliga och moraliska förvändhet hos den lägre litteraturen och finner dem uti den andliga och moraliska förvändheten hos den närmast högre. Det är romanen och teatern, hvarifrån mängden af falska lefnadsideal, vanställda karaktersbilder, oemotståndliga eggelser af de onda lidelserna utgått. De säga det sjelfva, dessa litteraturens äfventyrare, att det är *boken* som gifvit dem sina passioner, sina tankar, sin glädje, sin förtviflan, att det är konstgjordt alltsammans, och Balzac är det framför allt som lärt unga män och unga kvinnor drömma om guld och vållust och oväntade lyckträffar, och

aldrig något annat. »Den moderna romanen», säger Mr Caro, »har således haft sin dryga del i ansvaret för dessa senaste händelser. De exempel den framställt af förfinad nedrighet och spirituel ruttenhet hafva förblandat och betagit mängden af svaga hufvuden, hvilka mot sina egna böjelser funno ett klent värn i den ovissa sedligheten hos den tid och det samhälle hvori vi lefva. Många af dessa olyckliga, som hemtat hela sin sedliga uppfostran i dessa böcker, hafva burit sig åt i den verkliga världen aldeles så, som de skulle hafva gjort i denna den falska och förgiftade diktens värld. De hafva sagt sig att de skulle göra sin väg i lifvet, och att de skulle kringgå de hinder som de icke kunde undanrödja. »Man måste antingen slå ned i samhället som en kanonkula eller slingra sig dit in som en orm.» När man icke är den starkaste, måste man vara den listigaste. Detta hindrar dock icke att begagna alla tillfällen som erbjuda sig, och att om ett anfall sker på samhället, en stormning på makten, blanda sig i de djerfves skara, så snart de lyckats, och från stadshusets fönster ropa victoria högre än de sjelfva, under det de svänga den röda fanan.»

Det har funnits många sätt, att förklara kommunen, från de djupa och glödande skildringarne af *Pressensé*, *Beaussire*, *Testut* och *Jules Favre*, ända till sådana förklaringar som af våra djupast invigda svenska tidningsförfattare varit ståtligt utlovade men aldrig gifna. Vi hafva sökt att med uppmärksamhet genomgå det förnämsta som varit i tryck synligt af franska pennor, och vi hafva deri funnit lysande stil, högstämnd förbittring, eldig fantasi och elegant deklamation, men icke särdeles begriplig förklaring. De hafva ur hela sitt outtömliga språkförråd samman sökt alla möjliga förkrossande epitet och slungat dem i pannan på lefvande och döde. Mr Caros sätt att förklara tillfredsställer oss vida mer; han söker icke i inbillningen tillvaron af något moraliskt vidunder, sådana som de franska romanskrifvarne i sådan mängd diktat, utan hang går till samhällets rot och visar oss att det slägte som gjorde den 18 Mars hade samma blod i sina ådror, hade lefvat af samma näring, som de högre klasserna, att insurrektionen icke var något annat än den

yttersta krisen af en sjukdom som hela samhället länge omedvetet burit inom sig, en af naturen ytterst liflig fantasi ytterligare öfverretad af författare sådana som Sue, Balzac, Victor Hugo och alla andra, en onaturlig uppfostran, som binder och förslafvar handlingskraften i ungdomen, då människan skulle lära sig frihetens bruk, ett omättligen njutningsbegär, som på ett oheliosamt sätt riktat de uppfostrade klassernas åtrå på sträfvan efter makt och förvärfvandet af egendom, samt slutligen den ensidiga riktningen i undervisningsväsendet, som företrädesvis söker förebilderna för mensklig dygd och ädelhet i den klassiska hedendomen, eller uti dess i många delar förfuskade efterapning, »den stora revolutionen». Hela den öfriga historien, menar Mr Caro, har småningom blifvit utplånad ur nationens medvetande, men dessa grupper af händelser och personer röra sig oupphörligt i deras inbillning. »Allt är här stort, större än naturen; allt är öfvermenskligt genom de öfverspända känslorna, den okufliga stoltheten, språket, i hvilket människan träder tillbaka för hjälten: allt detta skimrar i en konstgjord belysning och ställes i ett perspektiv af odödlighet. Det är en verld med en viss öfverdrift, icke så litet uppstyldad, hvilken liknar intet af det som verkligen funnits till, ett resultat af vår klassiska uppfostran i förening med de poetiska dikter hvartill franska revolutionen gifvit outtömliga ämnen.» Vi erinra oss att Bastiat förut sagt nästan aldeles detsamma. Det är sådana politiska förkunskaper som den franska ungdomen förer med sig ur skolan ut i lifvets pröfningar, bland frestelserna som födas under ett förkonstladt samhällsskick, der maktens och rikedomens retelser vid hvarje steg blända deras vägar och vilseföra deras inbillning. Det är frasen, kostumen, de fosterländska hymnerna, den teatraliska stäten, som anslår deras ytliga bildning, icke händelsernas innersta sammanhang, sådant det blifvit skildradt af de historiska mästarne.

Den filosofiska spekulationen och den experimentella vetenskapen hafva räckt litteraturen handen. I djupet af det franska lynnet ligger en klarhet och en skarp-synthet som gör storverk när de understödas af strängt arbete, men som i lätjans och fäfangans tjänst nedsjunka till ett anspråksfullt charlataneri. Alla de som

lärt att röra sig med de filosofiska formulerna vilja agera tänkare och tilltro sig att konstruera om samhället. Dertill kommer å andra sidan ett annat nationaldrag, sinnet för det löjliga och den satiriska förmågan. Det fins intet heligt och vördnadsvärdt som ej den tygellösa litteraturen förvandlat i karrikaturer; hvad den rena och hederliga spekulationen konstruerar den ena dagen, kastas af litteraturens tattare den andra dagen i *Père Duchêne* och dylika blad ut åt den stora hopen att begrinas. De hafva försökt att upphöja gudsförnekelsen till dogm, att göra fränvaron af tro, både på Gud och människor, till statsreligion. Följden af denna otrons och hånets terrorism har blifvit att drifva de uppriktiga tviflarne tillbaka i den krasaste dogmatismens armar, sedan fältet för den ärliga religiösa forskningen småningom blifvit liksom undanfrätt mellan otrons och öfvertrons ytterligheter.

Författarens slutord förtjenar att äfven hos oss läsas i deras helhet. »Ur den materiella förstöringen,» säger han, »resa vi oss hastigt, men den sedliga förstöringen fordrar djupare och allvarligare bemödanden att öfvervinna. Lätom oss åtminstone göra oss denna förfärliga lexa till godo. Vi hafva fått lära att man i detta land icke ostraffadt leker med de revolutionära fraserna. Denna lek kan utan allt för stora vådor fortsättas i andra länder, men icke i Frankrike. Vi hafva sett hvilket ondt blifvit oss tillfogadt af skriftställare som egnat sig åt en förfärlig propaganda, i början af lättsinne, sedan af afund och hat; vi hafva kunnat mäta verkningarne af denna sataniska litteratur, då den föll på okunniga och nerfretliga folkmassor såsom våra. Det fins hos denna race en otrolig förmåga att tillegna sig det förvända: knapt har det skjutit brodd i några sjukliga hjernor, förr än det sprider sig i stora kretsar. Hos andra folk kan det, hittills åtminstone, oändligt länge förblifva såsom en teori, ett slags upp- och nedvändt ideal: hos oss deremot, så snart smittan inkommit, söker den ett utlopp, en omedelbar tillämpning, och finner den nästan alltid. Dessa giftiga och grymma paradoxer, dessa hatfulla oqväden, detta ilskefulla hån, betydde från början för dem som jäktade efter framgång endast några francstycken i deras börs, några droppar

bläck på ett rent papper; men detta bläck blef dagen derefter blodströmmar på gatorna — ännu en dag till, och det blef floder af petroleum i våra hus. Den onda tanken, den sociala hädelsen, omsätter sig genast i hopens händer uti mördarens dolk och mordbrännarens fackla. Man skulle säga att i det franska lynnet finner den nervösa darrningen, som framkallas så snart hjernan uppfångar bilden af en skändlig utsväfning eller en blodig grymhet, sitt ögonblickliga uttryck i muskelsammandragningen, som afskjuter brottet såsom en pil. I djupt upprörda tider kan man knapt räkna ett ögonblick mellan de båda företeelserna.

Händelserna sjelfva hafva åtagit sig att göra den sedliga tillämpningen af denna framställning. Ett af de oundgängligaste villkoren för Frankrikes pånyttfödelse, mera oundgängligt ännu än formen af den statsinrättning som skall styra oss, är att

litteraturen och pressen ånyo upprättas genom tankens allvar, genom arbete, levernets renhet, skriftställarnes ömsesidiga aktning för hvarandra, och framför allt deras ovilkorliga aktning för idéerna, men för att komma derhän fordras ögonskenligen att det icke längre råder någon förblandning mellan de sunda liberala idéerna, som representera civilisationen genom friheten och rättvisan, och de falska, samhällsfientliga idéerna, som representera återvändandet till barbariet genom godtyckligheten, våldet och brottet. För detta ändamål måste man slutligen taga sig väl till vara, att man icke med de förtjusande namnen fantasi, oberoende, snille och fri konst, förskönar dessa sedernas och hjernans oordningar, dessa osunda lidelser, som kastat ur dess rätta bana och ohjelpigt förderfvat mer än en talent, hvilken naturen skapat att skriva vaudeviller eller måla landskap men icke att göra revolutioner.»

Blick på pressen.

Det enda försök vi på länge funnit i de dagliga tidningarne att utreda någon inhemsk fråga af allmänna intresse förekommer i *Stockholms Dagblad*, som med anledning af den nyligen utkomna tredje årgången af »Tidskrift för Sveriges Lands-ting», yttrar följande i vårt tycke riktiga och sansade omdömen om landstingsinstitutionen:

Ännu hafva landstingen visserligen icke gjort hvad man vulgärt plägar kalla »mycket väsen af sig», och för deras stilla sysslande har den stora allmänheten liksom pressen och de, hvilka helst sysselsätta sig med den högre politiken, hittills icke ådagalagt något intresse. Det finnes emellertid ett gammalt ordspråk, som säger att hvad stort sker, det sker tyst, och churu vi ingalunda vilja påstå, att våra landsting utträttat några storverk, lära dock icke kunna bestridas, att det frö, hvilket år 1862 nedlades genom införandet af ifrågavarande institution, slagit rot och uppspirat till en planta, som loftar att, i mån af smänningom skeende decentralisation, stigande allmänanda och allt mera vaknande förtroende till egna krafter, bära goda frukter i många riktningar. De senaste stora världshändelserna hafva helt säkert öppnat ögonen på många bland dem, som, underskattande vigten och värdet af kommunallifvets mer hvardagliga och anspråklösa bestyr, egnat all sin uppmärksamhet åt de glänsande torneringarne på parlamentarismens arena och trott samhällets

lycka liksom frihetens villkor hufvudsakligen vara att söka i den ena eller andra formen för statens konstitutionella lif. Man synes börja inse, att utan medborgerlig anda, utan intresse för allmänna angelägenheter och förmåga att handhafva dem, utan känsla af eget ansvar, utan vana vid sjelfverksamhet och eget initiativ, utan praktisk kännedom om affärerna och deras afgörande på diskussionens väg, tjenar den bästa statsform till intet annat än att vara en vacker skylt, bakom hvilken döljes vexelvis servilismens, partiintrigernas och anarkiens elände. Också har man i Frankrike, detta politikens stora experimental-fält, på sista tiden ifrigt sysselsatt sig med att genom ombildningen af departementernas generalråd skapa på en gång ett medel för väckande af den slumrande medborgerligheten, en förberedande skola för det högre parlamentariska lifvet och en möjlighet för praktiskt genomförande af den decentralisation, om hvilken man hittills nöjt sig att skriva snillrika afhandlingar eller hålla lysande tal. Ett sådant medel, en sådan skola, en sådan möjlighet ega vi redan i våra landsting, hvilka därför förtjena den största uppmärksamhet och den sorgfälligaste vård.

Under de åtta åren för hvilken tidskriften lemnar redogörelse hafva landstingen tillsammans anvisat för sina ändamål rdr 2,925,056, hvaribland rdr 1,302,691 för sjukvården, rdr 571,982 för undervisningsväsendet och rdr 541,692 för kommunikationsväsendet. Af dessa utgifter hafva rdr

1,138,393: 94 blifvit anskaffade genom uttaxering. Vi önska rätt mycket att de stora anslagen icke måtte bli regel. Den tid kommer nog, då de stora inkomsterna från bränvinsminuteringsutskylderna börja utsina, allt efter som den ena stora staden efter den andra går ut ur landstingsområdena. Landstingens förnämsta betydelse är icke såsom penningbeviljande utan såsom rådgifvande och initierande myndigheter, och de företag som närmast tillhöra deras befogenhet kunna oftast utföras med rätt små medel. Det närvarande häftet utmärker sig framför sina föregångare genom större omsorg vid redaktionen, hvilket väl behöfdes.

Medan våra ultraskandinaver, med munnen full af »nationalitet» och andra lika fosterländska fraser, göra sitt bästa att förderfva vårt språk med danska och tyska, öfver Danmark importerade, för svenskan alldeles främmande språkbruk, finna vi med verklig sorg en annan lika osmaklig språkförbistring mer och mer börja göra sig gällande i en annan del af pressen. Såsom ett prof på den nya dialekten meddela vi följande rader ur en följd af bref till *Waktaren*:

Då jag nu åkte genom Baiern på tredje natten utan att kunna sofva, i den tätt fyllda jernvägsvagnen, var min kropp nära att uppgifvas af trötthet, och jag undrade huru Gud skulle föra mig med min bräckliga hälsa denna färd till ända utan att jag skulle sjukna ner — ty det dallrade hemskt i hufvudet och ryggen värkte häftigt. Just som denna tanke började öfverväldiga mig, stannade kurirtåget ett par minuter; jag sprang ut, ett bord med diverse matvaror och vinsorter stod tillreds under bar himmel i mörkret. Åta kunde jag icke för trötthet; jag frågade efter det bästa vin, och man räckte mig en liten flaska äkta tokajer, som var ganska dyr. Jag köpte den likväl och tänkte: »Nu vill jag pröfva Davids ord: vin fröjdar människans hjerta». Jag skyndade till tåget med min vinflaska, som jag ej

hunnit öppna; tåget var redan satt i rörelse, och jag stod nära att blifva lemnad tillbaka. Jag kunde dock springa fatt det, men innan konduktören hann komma och öppna dörren, var farten så stark, att det var med yttersta svårighet jag kunde hålla mig fast med min vinbutelj, och min stora kapp, som väldigt fladdrade för vinddraget. Emellertid, efter det jag på ett högst obehagligt sätt sålunda några minuter hållits utanför vagnen, behagade det Gud låta mig komma helbregda in i den samma. Sedan jag något hemtat mig efter denna ansträngning, och öfvervägt huru nära jag varit att hastigt öfvergå till evigheten, tänkte jag ånyo på Davids ord, Ps. 104: 15, der han visar, huru Herren i sin mildhet ämnat vinet till de svagas vederqvickelse. Jag slog upp min vinflaska och drack en liten klunk; underbar var verkan deraf, jag blef inom 10 minuter stark i ryggen och vid godt mod, och kunde utan olägenhet vakande fortsätta resan hela natten och följande dagen till kl. half 1 då vi ändtligen foro in i den sköna Neckardalen, och stannade lyckligt i Stuttgart. — — — —

Den fromme vet att försynens hand i hvarje ögonblick af lifvet är öfver oss, men att i hvarje ögonblick af den obetydligaste anledning ropa ut denna öfvertygelse inför allmänheten och föra Guds namn till torgs är osmakligt och, vi skulle nästan vilja säga, syndigt. Det har i alla tider funnits sant gudfruktiga människor, som aldrig förnekat sin tro utan att därför anse det skickligt att, såsom nu inom en viss sekt synes hafva blifvit modernt, ständigt föra heliga ord på tungan i lifvets naturligaste förrättningar. Hvilken skada denna ovana gör *religionens* sak, borde för tänkande och rättsinniga människor icke vara svårt att inse, och välmeningen öfverskyler icke oförståndet. Man har, under inflytandet af modet för dagen, sett i offentliga försäljningslokaler anslagna papper med namnet »Jesus» i stora tryckta bokstäffer, och det har blifvit en hvardagsjargon att oupphörligt röra sig med uttryck som äro ämnade att med vördnad bäras i hjertat, men icke med behagsjuka åtbörder utropas i gathörnen.

Strödda underrättelser.

Feniernas traditioner. De irländska orostifterne, som genom sina envisa agitationer mot det engelska öfverväldet så länge stört Storbritanniens lugn och gjort det feniska namnet ryktbart, äro icke födda i går. Hvad som nu mera endast är ett

parti var fordom en nation, hvilken redan hade rätt till en plats i historien omkring slutet af femte århundradet efter vår tideräkning. Dess lagar och seder före kristendomen voro så länge och så sorgfälligt respekterade, att ännu år 1550 en

grefve af Kildare återopade dem såsom grund för sin rätt.

Hvilka voro dessa lagar och seder, som voro så djupt rotfästade att de efter den gamla kultens fall af ingen ting öfverändakastades, hvarken af den nya tron eller en segrande eröfring? För att erfara det, skola vi, med tillhjälp af en fransk författare, *Jules de Lasteyrie*, som nyligen utgivit ett arbete om Irland i femte seklet, i tanken förflytta oss till denna aflägsna period, då de *brehoniska* klancheferna, på en gång embetsmän, barder, folklärare och domare, sammankallade sina underlydande för att erinra dem så väl om deras förhistoriska ursprung, hvilket de kanske redan då glömt, som om allas och en hvars strängt bevarade skyldigheter och rättigheter.

Det var från högt belägna ställen som undervisningen nedsteg och spridde sig öfver folket. Församlingarne höllos på sluttningen af en kulle. Vi förflytta oss i hast till den höjd från hvilken ruinerna af Ardinan Castle beherrska Or's floddal i det bördiga grefskapet Tipperary. Vi lemna ordet åt brehonhöfdingen som sammankallat församlingen: låtom oss höra hvad han har att säga oss.

»Våra fäder kände icke slafveriet, och från forna tider herrskade jemlikheten på vår ö. En hvar var ensam ansvarig för sina skulder och sina brott. Sedan hände det en dag, att en fenisk furste vid namn Fenius, som sökte en plats der han kunde grundlägga ett konungarike, landade på vår södra kust. Han tvang inbyggarne till undergifvenhet och för att bevara sitt eget namn åt efterverlden, kallade han folket Fenier (Feini).

Från detta ögonblick delade sig det stora Erins barn, som dittills hade utgjort blott en enda familj, i tre särskilda stammar, i söder vi som äro Feini, i vester Emai och i norr Ottoniernna.

Tider förgingo; sedan klanerna bildat sig efter jordens delning, erkändes egendomsrätten, och med klanen kom slägtpligten, som utsträckt gäldenärens och den ostrafade brottslingens ansvarighet ända till hans fränder i aflägsnaste led, och till och med från hans eget hus till hans grannar.

Sedan likhet icke längre fans mellan människorna, delade lagstiftaren dessa i två klasser, höfdingarnes och *brewys* eller egendomsherrarnes.

Det är fyra ordningar inom höfdingsklassen, konungen, brehonen, biskopen och barden. Den makt som är förbunden med dessa äreställen varar endast så länge de göra sig den värdiga. De kunna nedflyttas, konungen om han är orättvis, biskopen om han felar mot kyskheten, brehonen, om han tar emot mutor, och barden, om han icke kan föredraga de tre hundra femtio historierna eller på stället dikta ett skaldestycke i fyra strofer.

I *brewy*-klassen är det två ordningar, jordegarnes och förpaktarnes.

Herdarne, såväl för får som boskap, plogmännen och handtverkarne utgöra en lägre klass, hvilka i och för sig icke kunna uppträda och fordra rättvisa, men deras herrar hafva åliggande att se till att de få godtgörelse för de kränkningar som någon tillfogar dem.

Endast en *brewy* af första ordningen har rätt att behålla hos sig de gödda djur som äro bestämda för slagt, och att bebo ett hus med fyra portar, genom hvilka ledes en bäck med rinnande vatten. Men för att behållas vid denna värdighet måste han ega minst tvåhundra nötkreatur och underhålla minst två hundra arbetare. Kitteln måste hos honom alltid hänga öfver härden och vara full af tre slags kött, af ox, får och svin, beräknade för de olika grader af främlingar han kan komma att mottaga, och mot hvilka han under intet vilkor må brista i gästfrihetens pligter.

Dessa främlingar kunna var konungen och drottningen; man framsätter för den förre låret, och för den senare ryggstycket. Biskopen, brehonen och barden hafva rätt till samma stycke som konungen. Åt en ung höfding skall bjudas ett färlår; körsvennen eger rätt till hufvudet. Är konungens rättvisa, och följaktligen hans makt, icke ostridig, har han icke anspråk på andra stycken än knädelarne och benen.

Klanen, som utsträcker slägtbandet till alla sina medlemmar, gör en hvar ansvarig för hvarje annans skuld eller förbrytelse. I norr, söder, öster och vester om det ställe der en förbrytelse blifvit begången äro de fyra närmaste klanerna ansvariga, om den skyldige undandrager sig rättvisan. På alla fyra sidorna om sig är hvarje egendomsherre skyldig att ansvara för sina fyra grannars hjordar.

Lagen säger: Allt det som kommer en

menniska att rodna, smädelsen och gäcklet, straffas såsom stöld och dråp. Lagen säger ännu: de som störa höfdingarnas församling, de som afskära betset på deras hästar medan de sitta i gästabad, straffas med högsta penningböter. Den som uppripat eller dikat marken der församlingen hålles, skall fylla grafven eller hålet med mjölk.

Den som lidit något förfång har rätt att lägga beslag på sin grannes boskap eller löseegendom, om han är hans frände ända i sjuttonde led. I sin ordning har denne rätt att hålla sig skadelös hos sin närmaste man, och så vidare ända till dess att den brottslige blifvit träffad.

Lagen känner fyra slags målsegare, vare sig såsom kärande eller svarande inför domaren: fadrens släkt, klanchefen, kyrkan, fosterfadrens och modrens släkt.

Lagen tillägger: undantagen från beslag af egendom, såsom förut är sagdt, vare den som strider för klanen och den som sköter en sjuk.

Rätten att lägga beslag på en naturlig eller laglig frändes egendom sträcker sig sig icke till alla saker. Sålunda säger lagen: du skall icke lägga din hand på höfdingens schakspel, eller hustruns älsklingshund, eller barnens leksaker.

Folket delas i klaner, hvilka åter underafdelas i stammar. Ingen kan ingå i en klan för hvilken han är främmande genom födseln. Den legala frändskapen tillkommer icke några andra än dem hvilkas blodsförvandtskap är bevisad. Att införa ett barn i en främmande klan är ett brott, som endast är jemförligt med dråp. Derföre blir en hvar som uppföder sonen af en okänd fader straffad lika som mördare.

Alla dessa bud äro skrifna på *Berta-Feini*; detta var det språk som först talades på Erin, och lagboken heter *Sanchas-Mor*. De gamla barkarne af hvilka han består hafva blifvit samlade af nio personer: tre biskopar, Patrik, Benen och Cairneck; tre konungar, Laeghaire, Core och Daire, brehonen Rosa, läraren i Berta feini Dubtack och barden Fergus.

De som uttolka lagboken kunna misstaga sig, och någon gång har man i sådant fall sett den gudomliga rättvisan uppenbara sig på ett underbart sätt, för att varna en höfding eller embetsman som varit i begrepp att fälla en orättfärdig dom. Sålunda be-

rättas det, att man såg tre fläckar på brehonen *Seu-Mac-Aigis* kind, då han fält en orättvis dom, men att fläckarne försvunno så snart han dömde rättvist. Om Fuchta i sina domslut icke höll sig vid det som var rätt, föllo alla frukterne af träden, men när hvar och en fick hvad han förtjenade var det öfverflöd på frukt. Det var ännu en annan domare, Morenn vid namn, som bar en kedja omkring halsen. När han stod i begrepp att fälla en orättvis dom, drog hon sig tillsamman så att hon ville strypa honom, men föll af sig sjelft tillbaka, så snart han återvände till det som var rättrådigt.

Vi hafva låtit brehonen sjelf tala. Deraf visar sig för Irland, i dess förhistoriska tidevarf, två epoker: först isoleringens, då hvar och en krigade med alla de öfriga, och den personliga ansvarigheten icke var gällande annat än mot den svagare, och följaktligen hela samhällsordningen resumerade sig i den starkares rätt: den andra, den sociala eller lagliga frändskapens, då den gemensamma ansvarighetens grundsats utsträckte sig derhän att finna rättvisans fordringar tillfredsställda, så snart en oskyldig betalt för den brottslige, i fall han sjelf icke kunnat upptäckas.

"Cancan". Det är troligen få som ha sig bekant att namnet på denna beryktade dans härleder sig från det latinska ordet *quamquam*, ehuru. I de franska skolorna under medeltiden föreföllo nemligen häftiga tvister om sätet för detta ords uttal, och det ena partiet prononcerade det såsom *cancan*, medan det andra höll fast vid att det skulle uttalas bokstafligen såsom *quamquam*. Till följe af denna högvigtiga lärda tvist kom ordet, uttaladt på förstnämde sätt, att betyda tomt prat, sqvaller, skandal, otillbörlig förtrolighet o. s. v., och blef öfverflyttadt såsom benämning på den ifrågavarande dansen.

Innehåll:

	Sid.
Skolfrågan	513.
Litterära Tattare	519.
Blick på pressen	525.
Strödda underrättelser:	
Feniernas traditioner m. m.	526.